

ÇOCUKLARDA DÜŞÜNME BECERİLERİ VE GELİŞİMİ

Gelişen rekabetçi dünya şartları onların zihinsel performanslarını sonuna kadar çok verimli bir şekilde kullanmaları gerektiği gerçeğini de önümüze koyuyor. Bunların yanında çocukların gelecekte başarılı olmalarını sağlayan tohumların küçük yaşlarda atılması gerektiğini vurgulayan sayısız bilimsel çalışma var. Şüphesiz onların özel ihtiyaçlarını ve duygusal gereksinimlerini de dengeli bir şekilde sağlamak da gerekiyor.

Aslında çocuğun hem çocuk olmasını, hem de beynini etkin kullanmasını sağlamak gerçek bir eğlence olabilir. Hem oyun, hem de beyni etkin kullanma bir öğrenme işidir. Öğrenme ise bir düşünme becerisidir. Düşünmenin olduğu yerde öğrenme vardır. Düşünmenin olmadığı yerde ise öğrenme yoktur. Bu ise ister istemez şöyle bir soruyu aklımıza getiriyor.

Nedir bu "Düşünmek denen şey"?

Düşünmek insanın kendi kendine sorular sorması ve bu soruların cevabını aramasıdır.

Beyni etkin kullanmayı da, öğrenmeyi sağlayan da budur; İnsanın kendi kendisine sorular sorması. İşin püf noktası insanın düşünme becerilerini geliştirilmesidir. Ve düşünme becerilerinin geliştirilmesi de çok küçük yaşlarda olmalıdır.

Çocukların düşünme becerilerinin gelişmesi için önce biz büyükler onların beyinlerini aktif hale getirecek ve düşüncelerini sağlayacak sorular sormayı bilmeliyiz. Birincisi, sorduğunuz sorular basit ve uygun kelimelerden oluşmalıdır. İkincisi, sorulan sorular beyinde farklı düşünme becerilerini aktif hale getirecek çeşitlikte olmalıdır.

Sizin ana hedefiniz, soru sorma konusunda, çocuğunuzda içsel seviyede bir merak, ilgi ve farkındalık oluşturmak olmalıdır. İnsanın psikolojisi konusunda çalışan uzmanlar düşünme becerilerini altı farklı kategoriye ayırmaktadırlar. Bu altı kategori tüm insanlar için geçerlidir. Çocuğunuza bu farklı kategorilerde sorular sorarken, soruları öyle düzenlemeli ve kelimeleri öyle seçmelisiniz ki, çocuk sorulan sorunun anlamını kolayca anlamalıdır.

Çocuğunuzun düşünme becerilerini geliştirmeniz için takip edeceğiniz **altı adım** aşağıda verilmiştir. Bu adımları takip ederek çocukların düşünme becerilerini geliştirmek çok kolaydır;

1. Öğrenme Becerilerinin Geliştirilmesi

Öğrenme becerileri daha önce öğrenilmiş olan bilgilerin veya detayların doğru ve uygun şekilde hatırlanmasını ve anımsanmasını sağlayan becerilerdir. Yine hatırlanan veya anımsanan bilgiye dayanarak sonuç çıkartmak da bu becerilerin kapsamı içindedir.

Bu düşünme becerisini geliştirmek için:

Öğrenme becerilerinin gelişmesi için "Ne zaman?", "Nasıl?", "Ne?", "Ne Kadar?", "Nerede?", "Bana söyle!", "Tanımla!", "Belirle!", "Listele!" gibi doğru kelime, ifade veya cümle kullanmalısınız. Bu kelimelerin anlaşılması kolaydır. Bu kelimelerin kolay anlaşılmasından dolayı, çocuk cevap verirken uygun bir algılama seviyesine de ulaşmış olur.

Örnek Sorular:

- Orada kaç tane elma var?
- Bu resimde ne olduğunu bana anlatır mısın?
- Ne zaman geldin?

2. Anlama Becerilerinin Geliştirilmesi

Anlamak, sunulan bilgi ve diğer şeylerin birleştirilerek gerçekte ifade edilen anlamın ve mesajın hem algılanmasını, hem de anlaşılmasını içermektedir.

Bu düşünme becerisini geliştirmek için:

Bu düşünme becerisinin geliştirilmesi için "anlat", "izah et", "tahmin et", "açıkla", "tanıt" gibi kelimeler ve ifadeler kullanın. Bu ifadeler çocuğun materyalist verileri değerlendirmesini, kavramasını ve anlatımlar yapmasını sağlayacaktır.

Örnek Sorular:

- Bu kedinin nasıl süt içtiğini söyleyebilir misin?
- Bir tohum nasıl bitki oluyor anlatır mısın?
- Bu şeklin ne olduğunu tahmin edebilir misin?
- Arkadaşını bize tanıtır mısın?

3. Uygulama Becerilerinin Geliştirilmesi

beceri, daha önceden öğrenilmiş ve kavranmış olan bilgilerin veya detayların uygulanmasını, veya farklı alanlara adapte edilerek yeni sonuçlar çıkartılmasını kapsamaktadır.

Bu düşünme becerisini geliştirmek için:

Bu becerileri geliştirmek için çocuğun öğrendiği ve anladığı bilgileri başka ortamlara adapte etmesini teşvik eden ifadeler kullanılmalıdır. Bunlar "göster", "ispat et", "söyle", "incele", "çöz" gibi ifadeler veya kelimeler olabilir.

Örnek Sorular:

- Dünyayla futbol topu arasında nasıl bir ilgi var?
- Bir çiçekle bir ağacın arasındaki farkı söyleyebilir misin?
- "Kedi nasıl miyavlıyor?" göster. Böyle ses çıkaran başka hayvan var mı?

4. Analiz Becerilerinin Geliştirilmesi

Bu beceri bir konunun veya şeyin anlaşılması için onun daha küçük ve daha basit parçalara ayrılarak incelenmesini kapsamaktadır. Çocuğun olayları incelemek için olayı daha basit parçalar halinde incelemeyi ve kavramayı öğrenmesi gerekir.

Bu düşünme becerisini geliştirmek için:

Çocuğun bu tip düşünme becerilerini geliştirmek için; "En önemli farklılık ne?", "En önemli iki benzerliği söyleyebilir misin?", "Bunun adım, adım nasıl olduğunu anlatabilir misin?", "Her ikisini mukayese et", "Her ikisini karşılaştır", "Yeniden farklı şekilde düzenleyebilir misin?", "Bu olay farklı bir sıralamada da yapılabilir mi?", "Bu sonuca ulaşmak için hangi adımları takip etmek gerekir?" gibi basit sorular sormanız gerekir. Bu tip sorulara cevap vermeye çalışması, çocuğun beyinde olayı daha küçük parçalara ayırmayı öğrenmesini sağlar ve bu şekilde bir düşünme tarzı geliştirir. Başlangıçta zorlanırsa cevap için olayı basit kelimelerle parçalara ayırarak siz anlatmayı deneyin.

Örnek Sorular:

- Portakal ile elma arasındaki en önemli fark nedir?
- Bu elmanın evimize gelmesi nasıl oldu anlatabilir misin?
- Bu oyuncak bebek (kız bebek) ile şu oyuncak bebek (erkek bebek) arasında ne fark var?
- Bir bebekle bir bitki arasında bir benzerlik var mı?

5. Sentez Becerilerinin Geliştirilmesi

Bu düşünme becerilerinin öğrenilmesi çocuklar için biraz zordur. Bu düşünme becerisi daha önce öğrenilmiş olan bilgilerin, uygulamaların ve becerilerin birleştirilerek yeni bir şekilde (daha önce sorulmamış) düşünülmesini gerektirir.

Bu düşünme becerisini geliştirmek için:

Bu tip düşünme becerilerini geliştirmek için çocuklara "Şöyle sıralasak nasıl olur?", "Şunlarla birlikte düşünsek ne elde ederiz?", "Şu iki bilgiyi birleştiresek ne elde ederiz?", "Şöyle olsaydı ne olurdu?" gibi onun bildiği olaylarla ilgili basit sorular sorulmalıdır. Çocuklara bu tip sorular sormak onların beyinlerinde farklı bilgileri birleştirerek düşünme becerilerini geliştirecektir.

Örnek Sorular:

- Bu odadaki eşyaları sen yeniden düzenlesen, neyi nereye koyarsın?
- Evimizdeki şu saksıdaki çiçek meyve vermeye başlasaydı ne olurdu?
- Yap boz bulmacasını yaparken nelere dikkat edersin?
- Çöpü, çöp kutusuna değil de evimizde yere atarsak ne olur ?

6. Karar Verme Becerilerinin Geliştirilmesi

Bu düşünme becerileri çocuğun karar verme, birleştirme, ilişkilendirme, yorum yapma ve sonuç çıkartma yeteneklerini geliştirir.

Bu düşünme becerisini geliştirmek için:

Çocuğun karar verme ve sonuç çıkarma becerilerini geliştirmek için onu "Değerlendir", "İzah et", "Neden böyle düşünüyorsun?", "Neden böyle karar verdin?", "Mukayese et" gibi ifadelerle yönlendiriniz.

Örnek Sorular:

- Çok paran olsa ne yapardın?
- Kanatların olsa nereye giderdin veya ne yapardın?
- Bu tabakta kaç tane meyve var?
- Yumurtayla güneş arasında bir ilişki var mı?

Özet olarak öğrenme ve beyin gelişimi kişinin kendi kendine sorular sormasıyla ve bu sorulara cevap aramasıyla gerçekleşmektedir. Çocuklara bu tip sorular sorarak önce onların düşünmesini biz aktif hale getiririz. Bu tip sorulara maruz kalan çocuk da zaman içinde kendi kendine bu tip sorular sorma becerisini geliştirir. İşte bu nokta çocuğun kendi beynini geliştirmesinin başlangıç noktasıdır.

Bir bilgiyi anlamak, öğrenmek ve kavramak için gösterilen zihinsel çabadır. Dikkatimizi toplamadan yeni bir bilgi öğrenmek, bir problem üzerine düşünmek, bir planlama yapmak, verimli çalışmak mümkün olmamaktadır. Ayrıca dikkat olmadığında kişide çalışmaya karşı ilgi ve istek de azalmaktadır.

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, kalıcı öğrenme gerçekleştirebilmenin ilk adımı çocuğun dikkatini çekebilme. O andaki uyarıcıya, duruma, konuya dikkatini verebilmesi için de bunların çocuğun ilgisini çekiyor olması veya o konuya ihtiyaç hissediyor olması ilk koşul olarak gerekmektedir. Örneğin, yemek yemek istemeyen çocuğunuza yemek yemesinin önemini vurgulamak yerine ' **sence başarılı olan sporcular bunu neye borçlular?**' gibi sorularla ilgisini konuya çekmek daha etkili olacaktır.

ANNE BABA OLARAK ÇOCUKLARIMIZDA DÜŞÜNME BECERİLERİNİ NASIL GELİŞTİREBİLİRİZ?

Düşünmek, zihnin sınırlarını zorlamak zevkli bir uğraş olabilir. Çocuk bir salıncakta sallanırken ya da kaydırdan kayarken nasıl bedenini kullanmaktan hoşlanıyorsa, zihnini kullanmaktan da aynı şekilde hoşlanır. Yeter ki ona sunulan bilgi seviyesine uygun olsun ve cazip bir şekilde sunulsun. Örneğin 2 yaşında bir çocuğa 8 parçalı yap-boz verdiğimizde keyifle yapmaya çalışacaktır. Ancak 30 parçalı bir yap- boz verdiğimizde yapmakta zorlanacak ve sıkılacaktır. Bundan sonra verilen yap- bozları yapma isteği azalacaktır.

Önemli olan çocuğa sunulan materyal ve etkinliklerin bir zorunluluk bir ödev gibi değil; oyunlaştırılıp eğlenceli hale getirilerek verilmesidir.

Çağımızın anne babaları olarak aşırı koruyucu tutumlar sergilememiz, çocukların düşünmesine olanak vermeden sorunları çözmeye çalışmamız hatta problem olmaması için çocuktan önce çözümler aramamız onların bu gelişimini yavaşlatabilmektedir. Günlük hayat içinde yaşlarına uygun her türlü durumu deneyimlemelerine fırsat vermek gelişimlerini desteklemek için önemlidir. Doğal olaylar ve durumlarda yaşadıkları sorunlara çözümler düşünmeleri ve bunları uygulayarak yeni deneyimler kazanmalarına izin vermek gerekmektedir.

Farklı faaliyetler beyinin farklı bölümlerini çalıştırdığından çocuklarımıza sunacağımız etkinlikleri çeşitlendirmek önemlidir. Her hafta sonu tiyatroya gitmek yerine, sinema ,müze, gezi ve oyun parkı gibi etkinliklerle onun yaşamını çeşitlendirmek çok daha geliştirici olacaktır. Özellikle etkileşime dayalı etkinliklerin, çocuğun bilişsel gelişimini daha çok güçlendirdiği yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bir araştırmada farklı farklı aktiviteler yapan insanların beyin ölçümleri yapılmıştır. Bu ölçümlere göre tv izlerken beynimizin küçük bir bölümü aktif olurken, kitap okuduğumuzda daha büyük bir bölümünün, yüksek sesle kitap okuduğumuzda ise daha da büyük bir bölümünün aktif olduğu belirlenmiştir.

ÇOCUKLARDA DÜŞÜNME BECERİLERİNİ GELİŞTİRECEK KEYİFLİ ETKİNLİKLER

Sohbetler

Ebeveynlerin çocuklarıyla yaptıkları sohbetler onların bilişsel gelişimini büyük ölçüde etkiler. Çocuğunuzla tanıdığınız insanlar, yaşadığınız olaylar, yolda gördükleriniz, aile ile ilgili konular, kendi çocukluğunuz, onun okulda yaşadığı olaylar hakkında konuşabilirsiniz. Yetişkinler, çocuklarıyla günlük konularda konuştuklarında onların gözlemlerini ve düşüncelerini dinlediklerinde çocuklar duygusal anlamda da kendilerini çok daha özel hissedecektir.

Kutu Oyunları

Çocukların çeşitli kutu oyunlarını oynaması, gelişiminin hangi aşamasında olursa olsun öğrenme becerisini zenginleştirir. Planlama yapma becerilerini, dikkat sürelerini, motor, sosyal ve dil becerilerini destekler. Analitik düşünme becerilerini de güçlendirir. Kutu oyunlarının seçiminde çocuğun yaşı, sahip olduğu beceriler ve desteklenmesi gereken alanlar (dikkat, planlama, analitik düşünme, hafıza vb.) dikkate alınmalıdır.

Kitap Okuma

Çocuklarla düzenli kitap okuduğunuzda, kelime hazinesinin zenginleşmesi yanında, dil ve hafıza gelişimi de hızlanacaktır. Ayrıca okuma sevgisi de kazanılacaktır.

Masal/Hikaye Anlatmak

Hikayeleri çocuklara anlattığınızda zihinsel gelişimleri etkin hale gelecektir. Bu süreç dikkatlerini yoğunlaştırmalarına ve zihinlerinde hikayenin resmini yaratmalarına olanak verecektir.

Görsel Okuma

Resimli hikaye alıp, önce resimlerine bakarak hikayelerde neler olduğunu anlatmasını isteyebilirsiniz. Hikayenin kapağını göstererek "Sence bu hikaye ne ile ilgili olabilir?", "Bu hikayede kimler var?" "Nasıl bir yerde geçiyor?", " Bu resimle ilgili sen bir hikaye oluştursan nasıl bir hikaye olurdu?" gibi sorularla onun hayal dünyasını da işin içine katarak yeni fikirler üretmesini sağlayabiliriz.

Etkinlik Kitapları

Çocuklarınızla yaşına uygun kitap çalışmaları yaptığınızda dikkat, hafıza, kavram bilgisi, ince motor, yaratıcılık, akıl yürütme, yönerge alma gibi becerilerinin gelişimini destekleyebiliriz.

Geziler

Farklı mekanlara yapılan geziler çocukların değişik uyarıcılarla karşılaşmalarını ve deneyimler yaşamalarını sağlar. Bu nedenle müze, sergi, orman, park gibi ortamlara geziler düzenlemek için zaman ayrılması önemlidir.

“BİLME GEREKSİNİMİNİ” BESLEMEK

Özet olarak; her çocuğun düşünme becerilerini geliştirmesi için deneyim yaşaması gerekir. Çocuklara açıklamalarda bulunmak yeterli değildir; onlara tecrübe etmek, irdellemek, deneme yapmak ve yaşamak için fırsatlar vermek gerekir. Çocuklar “bilme gereksinimi” ile donatılmış olarak doğarlar, anne ve babaların görevi ise onlara sevgi ile yaklaşmak ve gelişimlerini destekleyen bir ortam sağlamaktır. Bu süreçte anne ve babaların en güçlü rehberi sağduyularıdır.

KAYNAKÇA

- Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Birimi. Anne Babalar için Temel Yaşam Becerileri, İstanbul, 2010
- Shapiro, Lawrence E. Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek, İstanbul, Varlık Yayınları, 1999
- Bluestein, Jane. Ana - Babaların Yapması ve Yapmaması Gerekenler. Ankara, HYB Yayınları, 2010
- Öğülmüş, Selahattin. K. Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi. Ankara, Nobel Yayıncılık, 2010
- Healy J. Çocuğunuzun Gelişen Aklı. İstanbul, BZD Yayıncılık, 1997